

Ongeordende liefde

ON
GE
OR
DEN
DE
LIEFDE

WIM HOUTMAN IN GESPREK MET

ANTOINE
BODAR

Tweede, herziene druk

Meinema

www.uitgeverijmeinema.nl

Ontwerp omslag: Marion Rosendahl

Foto omslag: Wim van de Hulst

Layout en dtp: Gewoon Geertje

ISBN paperback 978 90 211 4485 6

ISBN ebook 978 90 211 4486 3

NUR 700

Tweede, herziene druk

© 2018 Uitgeverij Meinema, Utrecht

De eerste druk van dit boek verscheen in 2006 bij uitgeverij Ten Have

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Vooraf	7
Hoofdstuk 1 ‘Mag het ook allemaal wat minder?’	11
Hoofdstuk 2 De wijding van 1992 <i>‘Altijd maar weer dat stempel’</i>	23
Hoofdstuk 3 Galilei en de grachtengordel <i>Observaties over taboes in Nederland</i>	33
Hoofdstuk 4 Geaardheid, gerichtheid, voorkeur <i>De zwijgzaamheid van het eigen gelijk</i>	43

Hoofdstuk 5	53
De schaal van Kinsey	
<i>Meer dan twee kleuren op het palet</i>	
Hoofdstuk 6	63
De Bijbel over ‘gruwelijke ontucht’	
<i>Leviticus, Romeinen, maar vooral Genesis</i>	
Hoofdstuk 7	79
De kerk over een ‘ontaard verschijnsel’	
<i>Over zonde, ongeordendheid en schaamte</i>	
Hoofdstuk 8	91
Richtlijn uit het Vaticaan	
<i>Maar wat is een ‘diepgewortelde neiging’?</i>	
Hoofdstuk 9	105
Pastoraat in de praktijk	
<i>De pijn van leven naar het ideaal</i>	
Hoofdstuk 10	115
De aanraking van God	
Noten	121

Vooraf

Antoine Bodar – priester, kunsthistoricus, schrijver – zoekt in dit boekje het gesprek. Met heidenen en christenen. Met de samenleving en de kerk. Met bijbelgordel en grachtengordel.

Neem nou de jaarlijkse Roze Zaterdag. In mei 2017 gaf bisschop Gerard de Korte van 's-Hertogenbosch toestemming om in de Sint-Jan, de kathedraal van zijn bisdom, een oecumenische gebedsviering te doen plaatsvinden ter gelegenheid van deze feest- en emancipatiedag.

Dat was een ongebruikelijke stap. In 2010 was juist in de Sint-Jan een rel geweest, toen een grote groep homo's, lesbiennes en transgenders demonstratief de kerk binnenliep. Zij kwamen het recht om de communie te ontvangen opeisen. In de dorpskerk van Reusel had de pastoor die kort daarvoor aan de openlijk homoseksuele Prins Carnaval geweigerd. Het Bossche kerkbestuur koos er toen voor die zondag aan niemand de hostie uit te reiken.

En nu zou in de bisschopskerk een gebedsviering voor Roze Zaterdag mogen plaatsvinden. De Korte lichtte zijn beslissing toe in een brief ter gelegenheid van het pinksterfeest, op 4 juni aan de priesters en gelovigen in zijn bisdom. Antoine Bodar schreef een kritische reactie in het *Nederlands Dagblad*.¹ Is deze eredienst ‘niet alleen al door de rel van destijds (...) een pastoraal toegeven, waarin duidelijkheid ontbreekt?’

Niet alleen Bodar, ook priesters en kerkleden in het bisdom protesteerden. Uiteindelijk trok De Korte zijn toestemming voor het gebruik van de Sint-Jan in. De gebedsdienst week uit naar de protestantse Grote Kerk in Den Bosch.

Rondom dit incident komen enkele aspecten samen waar het Bodar in dit boekje om te doen is. Allereerst richting de homobeweging. Waarom eigenlijk nog een ‘Roze Zaterdag’?, vraagt hij in zijn *ND*-opiniestuk. Alles wat roze is, krijgt al aandacht genoeg in de samenleving. ‘Wie het in de openbaarheid waagt homoseksualiteit niet gewoon en normaal te vinden, kan rekenen op overdrachtelijke stening. (...) Dus zijn dergelijke manifestaties, die zelden zonder exhibitionisme kunnen plaatsvinden, uit de tijd, overbodig en ouderwets.’

Vervolgens richting de kerk. De Korte citeert in zijn brief een gezegde, dat ook Bodar onderschrijft, over hoe een priester hoort te zijn: ‘op de preekstoel een leeuw, in de biechtstoel een lam’. Maar volgens Bodar vermengt de bisschop die twee. Hij zou de gebedsviering met een kort woord afsluiten en de aanwezigen zegenen. Persoonlijke nabijheid hoort volgens Bodar thuis in de biechtstoel. ‘In

de moederlijke zorg van de kerk gaan helderheid van algemene leer en begrip voor persoonlijk leven zeer wel samen.’

Bij protestanten mist Bodar juist veelal dit onderscheid. Protestanten hebben moeite om te leven met gebrokenheid, signaleert hij. Zij willen dan óf de leer aanpassen aan de pastorale praktijk, óf de kerkleer moet het pastoraat zodanig bepalen dat er geen aandacht en geen ruimte om adem te halen voor de persoon overblijft.

In veel protestantse kerken is homoseksualiteit momenteel in discussie. Het staat op de agenda van kerkenraden.² Bodar raadt hun af er ‘beleid op te maken’. Of samenlevende homo’s aan het avondmaal mogen, bijvoorbeeld. ‘Laat de kerk vooral het ideaal hooghouden. En verder is er voor ieder het eigen geweten.’

Dit boekje verscheen in eerste instantie in 2006. Deze tweede druk betreft een herziene versie. (Het openingshoofdstuk was toen erg persoonlijk. Dat mocht nu wel wat minder. Antoine Bodar is de zeventig gepasseerd.)

Het is niet Bodars eigen keuze om zo veel met dit thema bezig te zijn. Toch werkt hij eraan mee – we hebben er toen een paar dagen voor om de tafel gezeten, nu opnieuw bijna een hele dag. Daar heeft hij twee redenen voor. Er bleef ook na ruim tien jaar nog steeds vraag naar. Er bleven mails en brieven komen van mensen – ouders bijvoorbeeld van een kind met deze seksuele voorkeur – die zich door het boekje bemoedigd voelden. En het was alleen nog antiquarisch te krijgen, inmiddels

duurder dan het ooit nieuw kostte. Die vraag bleek opnieuw aangewakkerd door de uitzending van het tv-programma *5 jaar later* op 23 december 2016, waarin Bodar naar de uitgave van *Ongeordende liefde* verwees.

In het verlengde daarvan de tweede reden: ‘Ik wilde toen (bij de eerste druk) het laatste woord over dit verschijnsel gesproken hebben. Dat is tot op zekere hoogte gelukt. Maar nu heb ik het er toch nog eens over, omwille van de hopelijke troost en helderheid van standpunt en tevens om het nemen van verantwoordelijkheid. De mens blijft altijd verantwoordelijk voor geheel zijn leven.’

En hij is nu eenmaal ‘ervaringsdeskundige’; dat brengt voor zijn besef verplichtingen mee. En hij meent ook – zo is hij dan ook wel weer – een woord te hebben voor de kerk en voor de samenleving.

Enerzijds wil hij naast gelovige jongeren gaan staan die homoseksuele gevoelens bij zichzelf ontdekken en daar geen raad mee weten – en naast hun ouders. Daarover gaan vooral de hoofdstukken die handelen over Bijbel, kerk en pastoraat. En anderzijds wil hij aan oude en nieuwe heidenen – én aan sommige christenen – weleens iets kwijt over de manier waarop zij omgaan met (homo)-seksualiteit. Zo geobsedeerd, ideologisch, dwingend. Of dat niet anders zou kunnen.

Maar veel liever is hij een icoon van iets anders. ‘Van Iemand Anders.’

HOOFDSTUK 1

‘Mag het ook allemaal wat minder?’

De homo-emancipatie in Nederland heeft in de afgelopen twintig, dertig jaar veel goeds gebracht, vindt Antoine Bodar.

Homo's hoeven zich niet meer onzichtbaar te houden in de samenleving. Het taboe is eraf. Als een jongen of meisje ‘uit de kast komt’, maakt hij of zij veel meer kans op begrip dan vroeger: in het gezin, op school, in de vriendengroep. Een man of jongen mag zichzelf zijn en krijgt niet meer opgelegd dat hij zich op een bepaalde manier typisch ‘mannelijk’ moet gedragen.

De wet geeft homostellen de mogelijkheid verantwoordelijkheid voor elkaar te nemen, zodat wanneer een van beiden overlijdt, de ander – net als bij een huwelijk – financieel verzorgd achterblijft.

Bodar is daar erg voor. Hij gebruikt zelfs het woord ‘dankbaar’.

Maar homoseksualiteit krijgt vandaag de dag wel erg veel aandacht, vindt hij – en ook op een nogal dwingende manier. ‘O, Nederland is zo tolerant en homoseksualiteit is zo gewoon. We vinden het zó normaal, dat we het er altijd over moeten hebben!’ In de media, in het publieke debat. Voortdurend worden mensen geëtiketteerd met – en daarmee ook verengd tot – hun seksuele voorkeur. Bodar: ‘Sommige presentatoren op televisie hebben het er *al-tijd* over. Op de Italiaanse televisie zie ik ook wel eens mannen die, denk ik, deze voorkeur hebben. Maar daar heeft men het niet nodig om er voortdurend over te praten.’

Hij zou willen dat de homobeweging wat minder nadrukkelijk aanwezig was. En tegelijk opener naar anderen toe. Dat ze ruimte zou gunnen aan wie er toch een slag anders over denkt. Je kunt je inzetten voor gelijke rechten en tevreden zijn met wettelijke regelingen: discriminatie is verboden, gelijke behandeling is een recht en samenlevingsvormen kun je regelen. Maar waarom zouden we moeten eisen dat iedereen over homoseksualiteit ook hetzelfde *denkt*? Waar blijft de vrijheid van geweten en van meningsuiting *voor iedereen* – zolang je de wet niet overtreedt?

Laten we om te beginnen eens accepteren dat homoseksualiteit abnormaal is, bepleit Bodar. ‘Abnormaal’ in de zin van: afwijkend van de (statistische) norm. Het is maar een paar procent van de bevolking dat die seksuele voorkeur voor het eigen geslacht heeft.³ Waarom is het als thema dan zó dominant in de samenleving?

Een paar voorbeelden. Een Kamermeerderheid van VVD, PvdA en D66 zette in 2016 een streep door de subsidie voor de christelijke stichting Hart van Homo's. Deze organisatie doet iets wat de seculiere meerderheid in Nederland graag wil: homoseksualiteit bespreekbaar maken in de eigen, orthodox-christelijke kring. Tel je zegeningen, zou je zeggen. Maar Hart van Homo's doet ook iets wat tegen het zere been bleek te zijn: ze reikt aan homoseksuele jongeren een leven zonder relatie, in onthouding, als een van de opties aan. Is die *mogelijkheid* alleen al dan een nieuw taboe?

In Groot-Brittannië, bij de parlementsverkiezingen van 2017, was Tim Farron partijleider van de Liberaal-Democraten. Men wist van hem dat hij een gelovig christen was. Tijdens de campagne kreeg hij van journalisten steeds vooral één vraag: 'Gelooft u dat seks tussen homo's zonde is?' Dat was helemaal niet aan de orde in de politiek; voor Farron was het in de verste verte geen programma-punt, sterker: als je de moeite nam zijn stemgedrag van de afgelopen jaren te analyseren, zou je ontdekken dat hij vrijwel altijd voor gelijke rechten voor homo's had gestemd – maar de pers liet hem niet met rust. Alsof die vraag de kern uitmaakt van het christelijk geloof. Dat hield Farron niet vol. Een week na de verkiezingen trad hij af.

Bij de inburgering van nieuwe Nederlanders is homoseksualiteit een belangrijk thema. Zij moeten weten dat ze in een land gekomen zijn waar homoseksualiteit geaccepteerd is. Ze zijn alleen welkom als zij het ook normaal vinden dat homo's in de openbare ruimte elkaar zoenen en hand in hand lopen.

En dan de Gay Pride elk jaar, de botenparade in de grachten van Amsterdam. ‘Verschrikkelijk’, vindt Bodar. Dat luidruchtige, dat uitgedoste, dat exhibitionisme, en iedereen die iets wil voorstellen in dit land, moet per se meevaren. Mag het allemaal ook wat minder?

Bodar stelt die vraag ook vanwege de komst van nieuwe Nederlanders die moeite hebben met homoseksualiteit. Die zich ergeren aan zoenende homo’s op straat bijvoorbeeld. Bodar heeft daar begrip voor. Zelf wordt hij ook niet blij van uitbundig knuffelende stelletjes – van welke samenstelling dan ook – bij het Centraal Station, als ze elkaar begroeten of afscheid nemen.

De seculiere meerderheid doet daar nu heel paniekerig over (nieuwkomers moeten zich aanpassen!), maar nog niet zo lang geleden was het heel normaal in Nederland: geen affectief vertoon op straat. Bodar haalt columnist Stephan Sanders aan, die in *de Volkskrant*⁴ schreef hoe hij het vroeger in zijn opvoeding leerde: ‘Geen geflikflooi in het openbaar. Man/vrouw, man/man, vrouw/vrouw, doet er niet toe.’ Dat deed je niet. En nu *moet* het ineens?

Sanders schreef naar aanleiding van een incident waarbij twee homo’s in Arnhem waren lastiggevallen en mishandeld. Hij vroeg zich ineens af: wil ik dat nog wel, hand in hand lopen met mijn man? Hij wist het niet meer. Want ‘wil ik dan ook de gevolgen dragen?’ Ja, het zijn nu vooral jongens van Marokkaanse afkomst die dan gaan sissen of spugen – of erger – maar hij zegt erbij: ‘Ik kan me de tijd niet herinneren dat homo’s probleemloos hand in hand over straat gingen.’ Want jongens zijn in

het algemeen het probleem, ‘zo tussen de 12 en de 21, die een aanleiding zoeken om in het openbaar hun mannetje te staan.’

‘Die jongens’, zegt Bodar, ‘veelal uit Noord-Afrika, komen uit een cultuur waar mannen een “echte man” moeten zijn. Anders ben je een watje. Homoseksualiteit komt daar ook echt wel voor, hoor, maar niet zo openlijk. Het gebeurt, maar er wordt niet over gepraat. Wij hier in Noordwest-Europa hebben een praatcultuur, waar alles benoemd, uitgebreid besproken en normaal gevonden moet worden. Daar kunnen die jongens niet mee uit de voeten. Daarbij zijn ze ook nogal temperamentvol. Waarom zou je daar geen rekening mee houden? Zij moeten zich aanpassen aan ons, ja, maar wij ook een beetje aan hen. Zij zijn inmiddels ook deel van onze cultuur. Deze kwestie moet niet zo geïdeologiseerd worden. Laten we kiezen voor een pragmatische instelling.

De homobeweging in Nederland is erg exhibitionistisch. Iets bescheidener kan ook. Het zorgt bovendien voor een boemerangeffect. De uitgever Johan Polak heeft eens tegen me gezegd wat hij van de eenentwintigste eeuw verwachtte: dat die veel godsdienstiger zou zijn dan de twintigste, en dat homo’s weer vervolgd zouden worden. Ik denk dat hij in beide gelijk krijgt.’

Wat Antoine Bodar ook niet kan volgen, is de tendens van de homobeweging om steeds meer ‘seksuele minderheden’ onder haar regenboogvlag te verzamelen.

Dat behalve lesbiennes en homo’s, ook biseksuelen erbij horen, is logisch. ‘Er is een glijdende schaal.⁵ Iedereen